

Kitap Tanıtımı ve Tenkitler

R. G. Collingwood, **Tarih Tasarımı**,
çev. Kurtuluş Dinçer, Gündođan Yayınları, Ankara 1996, 384 s.

Tarih Tasarımı/The Idea of History, Collingwood tarafından 1936 yılında verilen *The Philosophy of History/Tarih Felsefesi* adlı ders notlarının bir araya getirilmesiyle oluşmuş bir kitap. İlk defa İngiltere’de 1946 yılında yayımlanan eser, 1990 yılında Ara Yayınları tarafından Türkçe’ye kazandırılmış. Kitap, tarih felsefesi üzerine bir deneme özelliğini taşımakta. *Tarih Tasarımı*’nda modern tarih tasarımının Herodotos’tan yirminci yüzyıla dek nasıl geliştiğine dair tarihsel bir betimleme sunulmaktadır. İlk bölümde Collingwood, tarihin yapısı, konusu ve yöntemine ilişkin Yunan-Roma tarih yazımından çeşitli örnekler sunmaktadır. Yunan-Roma tarih yazımının insancıl bir özellik taşıdığını, ama başlıca kusurunun tözcülük olduğunu ifade eden yazar; teokratik tarih ve mitos üzerinde durarak, evrensel tarih tasarımının Helenizm tarafından yaratıldığını öne sürer. Bilimsel tarih anlayışının Herodotos ile başladığını belirten yazar, bunun Thoukydides, Polybius, Livius ve Tacitus ile devam ettiğini belirtir. Hıristiyan tarih tasarımı ve ortaçağ tarih yazımı üzerinde de teferruatlı bir biçimde duran yazar, ortaçağ tarih yazımının büyük işinin nesnel ya da tanrısal planı

ortaya koyduğunu ifade eder. Collingwood'a göre, tarihçinin işi geçmişini bilmektir, geleceği bilmek değil; tarihçiler ne zaman geleceği olup bitmesinden önce belirleyebileceklerini ileri sürseler, temel tarih anlayışlarında bir şeylerin yanlış olduğunu kesinlikle bilebiliriz.

Diğer bölümlerde ise Descartes, Herder, Kant, Schiller, Hegel, Marx, Toynbee, Rickert, Simmel, Dilthey, Croce, Spengler ve Bergson'un tarihin doğasına ilişkin yaklaşımları aralarındaki ilişki gözetilerek bütünlüklü olarak tartışılmaktadır. Romantizmin bilimsel tarihin eşiği olduğunu vurgulayan yazar, Aydınlanma ve Pozitivizm ile birlikte bilimsel tarih anlayışının başladığını belirtir. Yazar, daha sonra İngiltere, Almanya, Fransa ve İtalya'daki tarih tasarımı, yazıcılığını ve önemli filozofları konu edinir. Beşinci ve son bölümde, İnsanın Doğası ile İnsanın Tarihi, Tarihsel İmgelem, Tarihsel Kanıt, Tarihin Konusu, Tarih ve Özgürlük ile Tarihsel Düşünmeyle Yaratılan İlerleme konuları irdelenmiştir.

Collingwood, eserinde, amacının felsefe ve tarih arasında bir rapprochement/yakınlaşma sağlamak olduğunu ifade etmektedir. Yazara göre, felsefe, kendine dönük düşünmedir. Felsefe hiçbir zaman kendi başına düşünceyle ilgili değildir; hep onun nesnesiyle ilişkisine bakar, dolayısıyla düşünceyle olduğu kadar nesneyle de ilgilidir. Collingwood'a göre tarih ise, teoloji ya da doğa bilimi gibi özel bir düşünme biçimi olup, tarihin nesnesi, insanların geçmişteki eylemleri, amacı ise insanın kendisini bilmesidir. Kısacası Collingwood, tarihin kanıt ya da belgelerin yorumu olduğu görüşünü ileri sürer. Collingwood, en nihayetinde tarihin, tasarımlar hakkındaki sorular ile olgular hakkındaki soruların birbirinden ayrılmadığı bir bilgi türü olduğunu vurgular. Tarihin kronoloji olarak kalmayıp, zihnin öz bilgisine ulaşabilmesi için, tarihçi olayların ardından gitmek, insan eylemlerine ve eylemlerle kendini gösteren düşünceye varmak zorundadır. O zaman filozofun, tarihçinin zihni hakkında düşünmesi gerekir. Bu nedenle Collingwood, idealizm biçimine yönelip, sonunda felsefeyi tarihle özdeşleştirme yoluna gitmiştir. Collingwood'a göre, tarihçi eylemlerini anlattığı

insanların yaşantısını kendi zihninde yeniden canlandıramadığı sürece, tarih bilimsel olarak yazılamaz. Tarihçilerin olaya sadece kendi açılarından bakmaları, olayları diğer açılardan görememeleri sorununu doğuracağını savunur. Yine yazar, bunlara bağlı olarak, tarihi, derece derece artan olgusal bir deneyim olarak tanımlar. ‘Saf tarih’, olarak adlandırdığı bu tarih, felsefe olmaksızın var olamaz. Başka bir deyişle felsefi olmayan tarih diye bir şeyin olmadığını vurgular.

Collingwood’un “kapsülleme ilkesi”ne göre, geçmiş, şimdinin içinde kapsüllemiş olarak bulunur. Bu nedenle tarihçi, geçmişin izlerini içinde bulunduğu anda elde etmiş olduğu kanutlarla bulmalıdır. Tarihçi çağının insanıdır ve her yönüyle çağının koşullarına bağlıdır. Çağının ilgileri, kaygıları ve beklentileri onun bakış açısını da belirler. Collingwood, geçmişle şimdi arasındaki ilişkiyi kuracak olan alanı, felsefe olarak belirlemiştir. Bu nedenle, geçmişteki olay durumlarının, şimdideki kaygılarımızla ilişkilendirilmesi, felsefenin bir işlevi olarak karşımıza çıkmaktadır.

İngelem kuramında Collingwood, geçmişin bütünsel bir resmini yapmak istemektedir. Bu yanıyla, Collingwood’un kuramı bir tarih kuramı olmaktan çok, bir felsefe kuramıdır. *Tarih Tasarımı*’nda önemli bir sorun da, Collingwood’un, diyalektik sorgulama, düşüncenin tarihselliği ve tarihsel anlamaya ilişkin görüşlerinin hermeneutik kuramla ilişkilendirilmesi çabasıdır. Collingwood’un tarihsel ingelem, tarihsel kanıt, soru ve yanıt mantığı hakkındaki görüşleri, tarihsel-hermeneutik sorulara odak oluşturur.

Collingwood’un “bilimsel” tarih olarak nitelendirdiği tarih, yalnızca, eleştirel tarih üzerine getirilen teknik bir gelişme değildir; aynı zamanda, makas-zamk tarihi üzerine getirilen bir gelişmedir. Collingwood’da makas-zamk tarihçiliği ise, farklı yetkelerin tanıklıklarını seçip birleştirerek kurulan tarihtir. Ancak, yazara göre bu, gerçekte tarihçilik değildir, çünkü bilimin gerekli koşullarını yerine getirmez.

Son olarak, *Tarih Tasarımı*, felsefecilerin dikkatini tarihin varlığından doğan epistemolojik sorunlara yöneltir ve felsefi sorunların tarihsel bir yaklaşımla nasıl aydınlatılabileceğini, nasıl çözülebileceğini ifşa eder. Collingwood'un, *Tarih Tasarımı* adlı eserindeki görüşlerinin çoğu Croce'inkilere benzemesine rağmen bu fikirler geniş ölçüde kendi tarihsel çalışmasının bir ürünüdür denebilir. Collingwood'a göre, tarihsel bir olayı ya da olguyu anlamak, ancak çağının koşulları göz önünde bulundurulursa olanaklı olur. Herhangi bir eylem, çağının koşullarında başka türlü gerçekleştirilmesi olanaklı olmayan bir eylemdir. Bu eylemin başka türlü gerçekleştirilememesinin nedeni, temelinde felsefi bir kabulün bulunmasıdır. Collingwood'un eseri, tarih felsefesi ve tasarımının oluşumunu merak edenler için önemli bilgiler ihtiva etmektedir.

Ercan ÇAĞLAYAN

William Henry Walsh, **Tarih Felsefesine Giriş**,
çev. Yusuf Ziya Çelikkaya, Hece Yayınları, Ankara 2006, 207 s.

W.H.Walsh, *Tarih Felsefesine Giriş* adlı kitabında, birbirinin rakibi genel bilgi teorilerinin unsurlarını bir araya getiren bir sentezden müteşekkil analitik bir tarihsel bilgi teorisi sunmaya çalışmaktadır. Walsh, eleştirel tarih felsefesi ve spekülâtif tarih felsefesi olmak üzere iki ana bölüme ayırdığı kitabında Kant'ı, Herder'i ve Hegel'i detaylı olarak inceler. August Comte'a, Karl Marks'a ve Arnold Toynbee'ye de kısaca vurgu yapmakla beraber, bu üç filozof hakkındaki değerlendirmeleri oldukça doyurucudur. Birinci bölümde kitabın özetini yapan Walsh, bölüm II-V'te tarihsel düşünüş mantığına dair meseleler üzerinde önemle durmaya çalışmış ve bölüm